

УДК 336.2.026

Непочатенко О. О.

д.е.н., професор, ректор

Боровик П. М.

к.е.н., доц.

Преде О. М.

Уманський національний університет садівництва

ВИКОРИСТАННЯ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ З МЕТОЮ ВИРІВНЮВАННЯ ДОХОДНОЇ БАЗИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В статті проаналізована сучасна практика використання міжбюджетних трансфертів з метою врегулювання доходної спроможності місцевих бюджетів. На підставі результатів аналізу обґрунтовано напрями вдосконалення бюджетних відносин на рівні бюджетів місцевого самоврядування з метою досягнення належного рівня самодостатності бюджетів місцевих громад.

Ключові слова: міжбюджетні трансферти, місцеві бюджети, місцеві податки, дотація вирівнювання, субвенція.

Постановка проблеми. Нині проблема формування доходів та фінансування витрат місцевих бюджетів є особливо гострою та актуальною, адже обраний нашою країною стратегічний курс на європейську інтеграцію потребує теоретичного переосмислення і практичного дослідження джерел доходів та напрямів видатків бюджетів муніципалітетів, а світова фінансова криза вимагає зваженого підходу до використання інструментарію міжбюджетного фінансового вирівнювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто відмітити, що проблеми збалансування місцевих бюджетів та використання з цією метою міжбюджетних трансфертів не могли залишитись поза увагою науковців. Зокрема, саме цій проблематиці присвячені дослідження С. Юрія [1], Й. Бескида [2], О. Василика [3], К. Павлюк [4]. Віддаючи належну шану

напрацюванням перелічених вчених та публікаціям з цієї проблематики безлічі інших науковців, слід, проте зазначити, що проблеми використання процедур фінансового вирівнювання з метою збалансування доходів і витрат місцевих бюджетів не лише до цього часу не вирішені, але й наразі суттєво загострились. Саме це й зумовило проведення даного дослідження, визначило його мету і завдання.

Постановка завдання. Метою даної статті є розробка напрямів вдосконалення формування доходів та фінансування витрат місцевих бюджетів, а також дослідження перспектив подальшого використання міжбюджетних трансфертів та їх окремих видів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Власні та закріплені джерела доходів муніципалітетів, крім того, що дозволяють фінансувати потреби місцевих громад, мають важливе політичне значення, адже засвідчують рівень фінансової незалежності місцевого самоврядування та ступінь його здатності самостійно, без фінансової допомоги з вищестоящих бюджетів, вирішувати проблеми місцевих територій та забезпечувати фінансування соціально-економічних програм а також потреб закладів і установ місцевого значення [5].

В той же час нині переважна більшість місцевих бюджетів в Україні мають вкрай низьку питому вагу зазначених джерел доходів [4], що суперечить вимогам Європейської хартії місцевого самоврядування та світовій практиці бюджетних відносин [6; 7].

З цієї причини, держава просто змушена застосовувати процедури вирівнювання диспропорцій доходної бази та потреби в бюджетних ресурсах окремих муніципалітетів шляхом використання різноманітних міжбюджетних трансфертів.

Як відомо, міжбюджетні трансфери – це кошти, які безоплатно й безповоротно передаються від одного бюджету до іншого у формі дотації вирівнювання, субвенції, коштів, що передаються до державного бюджету

України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів а також дотацій інших видів [8].

При цьому, як свідчать дані, наведені нами в табл. 1, загалом по Україні доходи локальних бюджетів формуються майже наполовину не за рахунок власних та закріплених джерел їх надходжень, а за рахунок міжбюджетних трансфертів з вищестоящих бюджетів.

В той же час, в доходній базі місцевих бюджетів Одеської області частка міжбюджетних трансфертів є дещо нижчою від аналогічного показника по Україні. Ще меншою є питома вага зазначених платежів у доходах місцевих бюджетів Іванівського району Одещини. Поряд з цим, частка міжбюджетних трансфертів у доходній частині локальних бюджетів як по Україні, так і по Одеській області та Іванівському району Одеської області з року в рік зростає, що, як уже зазначалось, свідчить про наявність тенденції до зростання рівня залежності локальних бюджетів в Україні від трансфертних платежів з державної казни.

При цьому, показники міжбюджетних відносин, наведені нами в табл. 1, демонструють, що питома вага дотації вирівнювання в структурі доходів місцевих бюджетів впродовж 2008-2012 років суттєво не змінювалась і становила біля 3 % доходів місцевих бюджетів як по Іванівському району, так і по Одеській області та майже 6 % доходів локальних бюджетів по Україні. Крім того, протягом останніх 5 років спостерігається скорочення частки коштів, що передаються до державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів та інших видів дотацій в доходній базі місцевих бюджетів всіх рівнів.

Таблиця 1

Питома вага міжбюджетних трансфертів за їх видами в сукупних доходах місцевих бюджетів*

Регіон	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
I. Частка дотацій вирівнювання в доходах місцевих бюджетів, %					
Іванівський район Одеської області	6,1	4,3	3,8	3,1	4,1

Одеська область	12,8	4,1	2,2	2,9	1,5
Україна	14	6,9	5,1	5,9	1,3
II. Частка субвенцій в доходній базі місцевих бюджетів, %					
Іванівський район Одеської області	35,4	35,6	36,8	49,1	50,5
Одеська область	25,9	35,1	40,2	50,3	50,4
Україна	27,6	36,0	40,3	44,2	51,3
III. Частка міжбюджетних трансфертів інших видів (коштів, що передаються з бюджету в бюджет та інших дотацій) у доходах місцевих бюджетів, %					
Іванівський район Одеської області	3,1	3,5	3,8	1,5	0,7
Одеська область	3,1	3,0	3,5	2,0	2,2
Україна	3,2	3,8	3,7	2,2	0,7
IV. Частка міжбюджетних трансфертів всіх видів у доходах місцевих бюджетів, %					
Іванівський район Одеської області	44,6	43,4	44,4	53,7	55,3
Одеська область	41,8	42,2	45,9	53,2	54,1
Україна	44,8	46,7	49,1	52,3	52,7

*Складено авторами за оперативними даними Міністерства фінансів України [9], фінансового управління Одеської облдержадміністрації та фінансового управління Іванівської райдержадміністрації Одеської області.

В той же час, дані табл. 1 засвідчують наявність тенденції як по Іванівському району, так і по Одеській області та загалом по Україні щодо зростання питомої ваги субвенцій у доходній базі бюджетів муніципалітетів. При цьому, частка субвенцій в доходах бюджетів місцевих громад є найзначнішою і складає в 2011-2012 рр. більше 50 %.

Аналіз положень Бюджетного кодексу України показав, що для бюджетів, які отримують міжбюджетні трансферти, суттєве значення має вид трансфертних платежів.

Зокрема, дотація вирівнювання – це міжбюджетний трансферт на вирівнювання дохідної спроможності бюджету, який його отримує. Цей трансферт не передбачає використання у порядку, визначеному тим органом, що прийняв рішення про його надання [8].

Субвенція – це міжбюджетний трансферт для використання з певною метою та в порядку, визначеному тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції [8].

Кошти, що передаються до державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів – це вид міжбюджетних трансфертів,

що використовується виключно у разі, якщо бюджет, який їх надає виконується з профіцитом. При цьому, даний вид трансфертних платежів не передбачає його цільового використання в порядку, визначеному тим органом місцевої влади, який прийняв рішення про його надання.

Дотації інших видів використовуються порівняно нечасто і також не передбачають їх цільового використання у порядку, визначеному тим органом, що прийняв рішення про їх надання [8].

Загалом, підсумовуючи викладене, слід зазначити, що саме субвенції, які є видом міжбюджетних трансфертів, що найбільш обмежують фінансову свободу місцевого самоврядування, найчастіше і використовуються в Україні. Крім того, цей вид трансфертних платежів формує в Україні переважну частку доходів місцевих бюджетів.

Такий стан речей значною мірою суперечить положенням Європейської хартії місцевого самоврядування [6], а тому є однією із перепон на шляху інтеграції нашої країни до Європейського співтовариства.

Тому, на наше переконання, використання субвенцій в Україні з метою вирівнювання доходної спроможності місцевих бюджетів є явищем недопустимим. Крім того, в часи фінансової нестабільності, викликаній розладом світової фінансової системи, використання коштів державної казни з метою збалансування доходної бази місцевих бюджетів, тобто застосування інших видів трансфертів, необхідно суттєво обмежити.

Поряд з цим важливим завданням для держави наразі є підвищення рівня самодостатності муніципалітетів. Реальним шляхом досягнення цієї мети може бути реформування системи місцевих податків та платежів, насамперед, через посилення їх фіскального значення у доходах бюджетів місцевих громад.

Загалом, на нашу думку, практичними шляхами реформування бюджетних відносин в Україні, які дозволять вирішити проблеми формування доходів місцевих бюджетів, можуть бути наступні заходи:

- розширення повноважень місцевих громад стосовно запровадження

нових місцевих податків і зборів та їх адміністрування;

- введення нових місцевих зборів за збирання та утилізацію сміття;
- запровадження обов'язкових внесків на охорону здоров'я в екологічно неблагополучних районах;
- стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу шляхом розробки і впровадження місцевих бюджетних програм їх підтримки;
- заборона на використання в Україні субвенцій та обмеження стосовно використання трансфертів інших видів.

Зазначені заходи автоматично та значною мірою підвищать рівень фінансової самодостатності бюджетів муніципалітетів, що повністю відповідає вимогам Європейської хартії місцевого самоврядування та буде черговим кроком не лише на шляху адаптації вітчизняного законодавства до норм бюджетного права країн Євросоюзу, але й на шляху європейської інтеграції України.

Висновки з проведеного дослідження. Підсумовуючи результати проведеного дослідження, варто відмітити, що в Україні щорічно зростає частка субвенцій та інших видів трансфертних платежів у структурі доходів місцевих бюджетів. Причинами цього є зменшення питомої ваги власних та закріплених джерел доходів бюджетів місцевих громад та, насамперед, місцевих податків та зборів. Поряд з цим, під час фінансової кризи використання ресурсів держбюджету з метою фінансування потреб місцевих бюджетів необхідно суттєво обмежити.

Для вирішення зазначеної проблеми необхідно підвищити рівень фінансової самодостатності місцевих бюджетів за рахунок власних та закріплених джерел доходів. Практичними шляхами реалізації цього завдання, як показали результати дослідження, можуть бути розширення повноважень місцевих громад стосовно запровадження нових місцевих податків і зборів та їх адміністрування, введення нових місцевих зборів за збирання та утилізацію сміття, запровадження обов'язкових внесків на охорону здоров'я в екологічно неблагополучних районах, стимулювання

розвитку малого та середнього бізнесу шляхом розробки і запровадження місцевих бюджетних програм їх підтримки, заборона на використання в Україні субвенцій та обмеження стосовно застосування в Україні для забезпечення фінансового вирівнювання доходної бази муніципальних бюджетів міжбюджетних трансфертів інших видів.

При цьому, на нашу думку, основним кроком на шляху досягнення самодостатності бюджетів місцевих громад є розробка механізмів справляння нових місцевих податків та інших платежів податкового характеру. Саме це завдання має бути предметом подальших наукових пошуків в даному напрямі економічних досліджень.

Список використаної літератури

1. Юрій С. І. Антологія бюджетного механізму: [монографія] / С. І. Юрій, В. Г. Демянишин. – Тернопіль : Економічна думка – 2001. – 250 с.
2. Бескид Й. М. Бюджетні фінансування та їх напрями / Й. М. Бескид. – Тернопіль : Карт-бланш, 2000. – 85 с.
3. Василик О. Д. Державні фінанси України: [навч. посібник] / О. Д. Василик. – К.: Вища школа, 2004. – 685 с.
4. Павлюк К. В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: [монографія] / К. В. Павлюк. – К.: НДФІ, 2006. – 584 с.
5. Лук'яненко І. Г. Трансформація джерел доходів місцевих бюджетів / І. Г. Лук'яненко // Фінанси України. – 2004. – № 12. – С. 31-38.
6. Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Законом України № 52/97-ВР від 15.07. 1997 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_036.
7. Доклад руководящего комитета местных и региональных органов власти (CDLR) о местном финансировании в Европе. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rels.obninsk.com_rels_Limited_Nsub/

Me_0101_vt-2.htm.

8. Бюджетний Кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2542-14>.

9. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2008-2012 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua_budget_monitoring_local_budgets_2008-2012.html.

**НЕПОЧАТЕНКО Е. А., БОРОВИК П. Н., ПРЕДЕ Е. Н.
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕЖБЮДЖЕТНЫХ ТРАНСФЕРТОВ С ЦЕЛЮ
ВЫРАВНИВАНИЯ ДОХОДНОЙ БАЗЫ МЕСТНЫХ БЮДЖЕТОВ**

В статье проанализирована современная практика использования межбюджетных трансфертов с целью урегулирования доходов и расходов местных бюджетов. На основании результатов анализа обосновано направления совершенствования бюджетных отношений на уровне бюджетов местного самоуправления с целью достижения надлежащего уровня самодостаточности местных бюджетов.

Ключевые слова: межбюджетные трансферты, местные бюджеты, местные налоги, дотация выравнивания, субвенция.

**NEPOCHATENKO O. O., BOROVIK P. M., PREDE O. M. THE USE
OF INTER-BUDGETARY TRANSFERS WITH THE PURPOSE OF
EQUATING OF INCOME BASIS OF LOCAL BUDGETS**

In the article modern practice of the use of inter-budgetary transfers is analyzed with the purpose of settlement of profitable possibility of local budgets. On the basis of results of analysis grounded directions of perfection of budgetary relations at the level of budgets of local self-government with the purpose of achievement of the proper level of profits of budgets of local societies.

Keywords: inter-budgetary transfers, local budgets, community charges, smoothing grant, subvention.